

Karmický vztah mezi Richardem Wagnerem a Friedrichem Nietzsche

Robert A. Powell

Jedním z nejznámějších osobních vztahů 19. století je vztah mezi skladatelem Richardem Wagnerem a Friedrichem Nietzsche, který započal v roce 1869 nadšeným uctíváním Richarda Wagnera. Svůj první dopis Wagnerovi Friedrich Nietzsche podepsal jako *Váš nejuvěrnější a nejoddanější přívrženec a ctitel*. O sedm let později však došlo k duchovnímu zlomu, který skončil hlubokým odcizením obou mužů. Nietzscheho „přimknutí“ k Wagnerovi začalo 28. října 1868, krátce po Nietzscheho 24. narozeninách. (Narodil se 15. října 1844.) Čtyřicetiletý student tehdy vyslechl předehru k Wagnerově *Tristanu a Isoldě a Mistrům pěvcům norimberským*:

Nemohu přenést přes srdce, abych se choval kriticky chladně k této hudbě; každé vláknko, každý nerv se ve mně chvěje a dlouho jsem neměl takový pocit vytržení jako při jmenované předehře.

Nietzsche a Wagner se spolu poprvé setkali o jedenáct dní později - 8. listopadu 1868 v Lipsku na malé schůzce vyznavačů Wagnera a jeho hudby. Toto první setkání později Nietzsche popsal následovně:

Před jídlem i po jídle hrál Wagner všechna důležitá místa Mistrů pěvců, přičemž imitoval všechny hlasy a byl velmi rozverný, je totiž báječně energickým a ohnivým mužem, který mluví velmi rychle, je velmi vtipný a obveseluje tuto vesměs privátní společnost. Mezitím jsem měl s ním delší rozhovor o Schopenhauerovi; ach, chápeš, jaký to byl pro mne požitek, slyšet ho mluvit se zcela nepopsatelnou vřelostí, které vděčí za to, že se stal filosofem, jenž poznal podstatu hudby. Ze své biografie, kterou nyní píše, potom přečetl část zábavné scény z doby studentského života v Lipsku, na niž nyní nemohu ani pomyslet bez smíchu... Na konci, když jsme se oba chystali k odchodu, mi velmi vřele stiskl ruku a velmi přátelsky mne pozval, abych ho navštívil a provozoval s ním hudbu a filosofii.

V době tohoto setkání měl Richard Wagner padesát pět let a jako slavný skladatel se blížil vrcholu své životní dráhy. Podle povrchního úsudku by se mohlo zdát, že pozvání dvacetičtyřletého studenta nebylo pro něj ničím jiným než jen konvenční slušností. Z hlediska hlubšího posouzení se ovšem jedná o *karmický vztah* mezi oběma muži, který byl „napsán ve hvězdách“ a měl svůj původ v jejich předchozí inkarnaci na Zemi. Ve starém vztahu, který stál mezi oběma individualitami již v dřívější pozemské inkarnaci, tedy nešlo o náhodu, nýbrž o výsledek vyššího řízení osudu.

Zkoumání karmických vztahů náleží k podstatě hermetické astrologie a pokud jde o povahu lidských vztahů, může otevřít zcela nové perspektivy, jak uvidíme v případě Richarda Wagnera a Friedricha Nietzscheho.

Dvě perspektivy karmy

Jak bylo uvedeno v prvním svazku, hermetická astrologie zdůrazňuje astrologické reinkarnační bádání, z kterého vychází. Podstatou pochopení reinkarnace je tedy pojem *karmy*; existují dvě perspektivy karmy - budoucí nebo minulá karma.

Budoucí karma, která je budoucím osudem člověka, je podle své povahy pozitivní a týká se úlohy individuality s ohledem na lidstvo a Zemi. Minulá karma, která proudí z minulého osudu člověka, má na druhé straně obecně pozitivní i negativní aspekty. Vcelku můžeme říci, že minulá karma je pozitivní tehdy, pokud je v souladu s posláním individuality; negativní je, pokud se od rozvoje těchto úkolů odchyľuje, nebo jim dokonce brání. Když se člověk opět inkarnuje, musí překonat negativní aspekty, aby znovu napravil chyby minulosti a pocítil požehnání pozitivních aspektů.

Setkání Friedricha Nietzscheho a Richarda Wagnera bylo v podstatě výsledkem pozitivní minulé inkarnace. Jak uvidíme, bylo dáno jejich spoluprací v předchozí inkarnaci. To napomáhalo vztahu, který se rychle rozvíjel od samého začátku (od roku 1869) častými návštěvami Nietzscheho u Wagnera v Tribschenu u Lucernu. Netrvalo dlouho a Nietzsche začal Wagnera oslovovat „mistře“.

Jeho dopisy přátelům byly plné chvály na Wagnerova génia a byly proniknuté radostí z vlastního štěstí, že Wagnera poznal.

K tomu jsem potkal člověka, který mi jako nikdo zjevuje obraz toho, co Schopenhauer nazývá „génus“, fe zcela proniknut onou kouzelnou niternou filosofií. To není nikdo jiný než Richard Wagner, o němž nesmíš věřit žádnému odsudku, který lze najít v tisku, ve spisech muzikologů. Nikdo ho nezná a nikdo ho nemůže odsoudit, protože celý jeho svět spočívá na jiném základu, ve své atmosféře není úzkoprsý. Panuje v něm taková bezpodmínečná identita, tak hluboká a dotýkající se lidskost, taková vznešená vážnost života, že se v jeho blízkosti cítím jako v blízkosti božského. Šťastné, velmi vřelé a srdečné sblížení s Richardem Wagnerem, tedy s největším géniem a člověkem této doby, to je něco nesmírného! Každé dva tři týdny, kdy prožiji několik dní na jeho venkovním sídle u Vierwaldstädter See, považuji za největší zisk mého života, vedle toho, za co vděčím Schopenhauerovi.

Nietzsche přišel poprvé do Tribschenu 15. května 1869. Wagner byl však tohoto dne zabrán do komponování *Prstenu Nibelungova*, a tak ho Nietzsche opět opustil a vrátil se o dva dny později o Svatodušním pondělí. Za tuto první návštěvu v Tribschenu později Nietzsche děkoval dopisem za „nejlepší povznášející momenty“ svého života. Během dalších tří let, do dubna 1872, kdy Wagner opustil Švýcarsko a odešel do Bay-reuthu, byl Nietzsche v Tribschenu na návštěvě dvaadvacetkrát. Tribschen byl (a také dnes ještě je) velký dům s výhledem na jezero - Vierwaldstädter See - asi půl hodiny cesty pěšky od Lucernu. Wagner se sem přestěhoval v dubnu 1866 z Mnichova. Později se k němu přestěhovala Cosima, dcera Franze Liszta a manželka nadaného Lisztova žáka, Hanse von Bülow. (Cosima se s Hansem von Bülow nechala rozvést a v srpnu 1870 se provdala za Wagnera. Nietzsche byl vybrán jako svědek, ale v době svatby sloužil u pruské armády ve Francii.)

V roce 1869 bylo mladému Nietzschemu nabídnuto místo na katedře klasické filologie na Basilejské univerzitě, které se právě uvolnilo a Nietzsche se tak ve svých 24 letech stal univerzitním profesorem (nastoupil 19. dubna 1869). Vzdálenost Lucernu od Basileje (jen 85 km) mu umožňovala časté návštěvy v Tribschenu bez velkých těžkostí. Byly to idylické časy, které Nietzsche v *Ecce homo* vyjádřil slovy: *Vzdám se zbytku vztahů s lidmi; ale za žádnou cenu nechci vyjmout ze svého života dny v Tribschenu, dny důvěry, jasu, jemných příhod - nejhlubších okamžiků... Nevím, co jiní s Wagnerem prožili - na našem nebi se nikdy neobjevil ani mráček.*

Časná fáze vztahu mezi Wagnerem a Nietzschem a dny v Tribschenu byly vyplněné „nebeským požehnáním“ jejich pozitivní karmy přenesené z minulé inkarnace. Nietzsche rozpoznal Wagnerova génia a byl ochotný učinit vše, co bylo v jeho moci, aby mu pomohl. Wagner se cítil uctíváním mladého profesora velmi poctěn. Důkazem toho, jak blízko mu Nietzsche stál, bylo, že mu svěřil korekturu, uspořádání a tisk své autobiografie. V této době byl Nietzsche více méně členem jeho domácnosti. Vedle vztahu k Wagnerovi se vyvinulo přátelství také mezi ním a Cosimou; její děti s ním jednaly jako se starším bratrem. Tato fáze vztahů mezi Wagnerem a Nietzschem, která byla formována přátelstvím a vzájemnou úctou (Nietzsche se snažil být Wagnerovi vždy k službám), zrcadlila vztah, jenž se mezi nimi vyvinul v předchozí inkarnaci v 16. století. Právě v karmickém pozitivním vztahu, který oba přivedl k sobě a znovu vykvetl jejich novým setkáním v 19. století, nalézáme důvody mocného spojení, které mezi nimi existovalo navzdory jejich protikladným povahám.

Wagner - skladatel, společenský a smyslový, vše dychtivě nasávající, směřící se a plačící podle hlasu svého srdce.

Nietzsche - filosof, asketický samotář, odcizen životu svým ponořením se do knih a skrývajícím svoje city, jako student se cvičil v odříkání. Jeho rozhodnutí stát se vegetariánem sám Wagner považoval za jakousi formu sebetrestání.

Horoskopy narození Wagnera a Nietzscheho

Polarita osobností Wagnera a Nietzscheho se vyjadřuje v jejich horoskopech narození, kde jejich ascendenty stojí diametrálně proti sobě. Ascendent Wagnerova narození byl na 6°

Býka, u Nietzscheho narození byl opačně na 6° Štíra. Ascendent, ukazující na osobnost, má mnoho co do činění se světovým názorem člověka, stejně jako s jeho vztahem ke světu. Ascendent Richarda Wagnera v Býku, zesílený přítomností Slunce a Venuše, které při jeho narození právě vycházely, se dobře hodí ke smyslnému člověku, který vše nasává do svého životního dramatu. Zde má převažující význam *vůle*, vůle k životu.

Na druhé straně se Štír v ascendentu Friedricha Nietzscheho dobře hodí k asketickému filosofovi, který se jako orel vznáší nad událostmi světa. (V antice byl Štír považován za Orla, jak vysvítá z křesťanské ikonografie, kde byl Orel často zobrazován nad Janem Evangelistou). Zde je převažujícím znakem *inteligence*. Vystupující inteligence Orla stojí diametrálně proti mocné životní vůli Býka. Nietzscheho osobnost byla tedy veskrze jiná než osobnost Wagnerova. Zatímco Wagner si plně užíval život (povaha Býka), Nietzsche, jehož duch se opakovaně vznášel ve výšinách, z nichž se díval dolů a mohl pozorovat svět (povaha Orla), byl spíše pozorovatelem života. Svoji první knihu, *Die Geburt der Tragodie aus dem Geist der Musik (Zrození tragédie z ducha hudby, 1871)* Nietzsche využil k pozorování Wagnera ve světle řecké tragédie, neboť Wagner byl pro něho studijním objektem. Čtvrtá meditace v jeho druhé knize *Unzeitgemässe Betrachtungen (Nečasové úvahy, 1876)* nese titul *Richard Wagner v Bayreuthu*. Již v tomto pozorování Wagnera byla založena pozdější setba Nietzscheho idejí, zvláště pro jeho *Vůli k moci*, a Nietzsche tak zřejmě z první ruky získal zárodky idejí, které se potom měly stát centrem jeho filosofie.

Jakmile v něm vyvstala převládající myšlenka jeho života, že z divadla by mohl vzejít nedostižný vliv, ten největší ze všech umění, strhla jeho bytost do toho nejprudšího kvasu. Jasně, zjevné rozhodnutí o jeho dalším usilování a jednání tím však nevzniklo hned; tato myšlenka se zprvu objevovala jen v podobě pokušení, jako výraz oné temné, po moci a lesku nenasytně toužící osobní vůle. Vliv, nedostižný vliv: Čím? Na koho? Toto tázání a hledání od nynějška nepřetržitě zaměstnávalo jeho hlavu a srdce. Chtěl vítězit a dobývat jako dosud žádný umělec a pokud možno jediným úderem dospět k tyranské, absolutní moci, k níž ho to tak temně hnalo.

Dílo *Richard Wagner v Bayreuthu (1876)* současné s prvním bayreuthským hudebním festivalem je také plné náklonnosti k Wagnerovi, což se také odrazilo v reakci skladatele. Když Wagner dostal kopii, napsal Nietzschemu: „Příteli! Vaše kniha je ohromná! Odkud jste o mně získal takové zkušenosti?“

Ale již v roce 1876 se k jejich vztahu blížilo duchovní rozloučení; odcizení bylo poprvé zřejmé při příležitosti prvního provedení celého *Prstenu Nibelungova (Der Ring des Nibelungen)* obsahujícího čtyři opery. V době tohoto festivalu začal Nietzsche svoji další knihu *Lidské, příliš lidské (Menschliches, Allzumenschliches, 1878)*, která je definitivně otevřeně zaměřená proti Wagnerovi, jak konstatoval sám Wagner.

Odcizení mezi Nietzschem a Wagnerem

Motivace Nietzscheho citového odcizení od Wagnera je psychologicky snadno pochopitelná. Celých sedm let, od 1869 do 1876, žil brilantní mladý filosof v zajetí duchovního okouzlení osobností Richarda Wagnera, přičemž Wagner byl sice jeho studijním objektem, ale právě na úkor vlastních vnitřních impulzů. V době prvního bayreuthského hudebního festivalu v roce 1876 se blížil k třicátému druhému roku svého života a již v třiceti letech si byl intenzivně vědom toho, že se musí od Wagnera odpoutat, aby mohl opět najít sám sebe. Znal Wagnera mnoho let z bezprostřední blízkosti, a proto také až příliš dobře poznal jeho slabosti. Obraz, který se mu takto postupně naskýtal, již nebyl obrazem Wagnerova génia jako výrazu jeho vyššího Já, které jej ovládalo jako skladatele, ale byla to „lidská, až příliš lidská“ strana nižšího já. Nietzsche, který byl opravdovým myslitelem a intelektuálním géniem, se stále více distancoval od Wagnerových intelektuálně zpochybnitelných způsobů, i když uznával jeho nevšední kreativní schopnosti hudebního skladatele.

Wagnerova póza filosofa a věstce neměla oprávnění: jeho mozek byl výjimečně živý, ale jeho síly úsudku byly velmi malé; odsuzoval věci, o nichž neměl vůbec tušení. Měl zvyk svá díla vyšperkovat napůl pochopenými termíny Feuerbacha a Schopenhauera, čímž jim dával nepravou hloubku a podobu. Že Nietzsche (původně) něco z toho obdivoval, musí být připsáno příslovečné slepotě lásky

Jeho dřívější obdiv pro některá Wagnerova díla se později zvrátil do otevřeného nepřátelství. Zprvu to bylo zřetelné jen v relativně mírné podobě, a to uveřejněním Nietzscheho díla *Lidské, příliš lidské (Menschliches, Allzumenschliches, 1878)*. Přímý útok na skladatele se vynořil v roce 1888 jako *Případ Wagner (Der Fall Wagner)*, v němž Nietzsche protestoval proti Wagnerovým spisům a vrhal kolem sebe pomluvy o jeho charakteru. Jeho útok kulminoval tím, že Wagnera označil za „neurotického“ a „dekadentního“. Míra odcizení Nietzscheho a Wagnera byla ještě zdůrazněna tím, že *Případ Wagner* se objevil pět let po Wagnerově smrti. (Wagner zemřel 13. února 1883.) Vzhledem k obavám, že by ho mohlo zatížit odpadlictví od zemřelého mistra, Nietzsche však již pět let před Wagnerovou smrtí v soukromém vydání zveřejnil spis *Nietzsche kontra Wagner* s výňatky jeho děl od roku 1876, který se projevoval kritičností.

Rudolf Steiner a Friedrich Nietzsche

Po zveřejnění spisu *Nietzsche kontra Wagner* na začátku roku 1889 (dne 3. ledna 1889) v Turíně, kde tehdy žil, se Nietzsche úplně duševně zhroutil. Z té doby pocházejí krátké zakódované záznamy, které posílal různým přátelům a veřejným osobnostem, v nichž sám sebe označoval za „Dionýsa“ nebo za „Ukřižovaného“. Když později pobýval na psychiatrické klinice v Jeně, měl říci: „Přivedla mě sem moje paní Cosima Wagnerová.“ Nietzsche se nikdy neuzdravil a zastřené vědomí jeho ducha, ke kterému tehdy došlo, trvalo téměř dvanáct let až do jeho smrti 25. srpna 1900.

Ke konci Nietzscheho tragického života ho jednou navštívil mladý Rudolf Steiner, který se k tomu později vyjádřil takto:

Setkal jsem se s ním jenom jednou v životě v devadesátých letech v Naumbergu, když byl již těžce duševně nemocen. Odpoledne, asi v půl třetí, mne sestra zavedla do jeho pokoje. Ležel na pohovce zcela bez účasti; s pozoruhodně umělecky krásně utvářeným čelem, které bylo každému nápadné, ale jeho oči si neuvědomovaly, že před ním někdo stojí. Přestože jeho oči byly nepřítomné, přece jen nezbuzoval pocit, že byste před sebou měli šilence, nýbrž člověka, který celé dopoledne intenzivně duševně pracoval, v poledne pojezdil a nyní si lehl k odpočinku, aby přemýšlel a napolo snil o tom, co ve své duši dopoledne vypracoval.*

Karmické pozadí Nietzscheho osobnosti Rudolf Steiner popsal přibližně 24 let po jeho smrti a zároveň poukázal na to, jak (pozorováno ze strany Nietzscheho osudu) můžeme chápat jeho duševní zhroutení. Popsal, že ve své poslední inkarnaci byl Nietzsche františkánským mnichem, který se podrobil extrémnímu sebetřýznění. Přísným sebemrškačstvím si vytvořil neobvykle silný stav vědomí ke svému fyzickému tělu, což v příští inkarnaci jako Friedrich Nietzsche nakonec vedlo k vystoupení duše z fyzického těla, které se dostavilo během jeho úplného zhroutení a trvalo až do jeho smrti. *Kdo může říci, jak mnoho z této nešťastné duše ještě žilo v opuštěném těle*, řekla Gabriela Reuterová po návštěvě Nietzscheho v této době.

Zákon karmy „Jak zaseješ, tak sklídíš“ je neúprosný. Ve své dřívější inkarnaci Nietzsche jako františkánský mnich velmi silně trestal své fyzické tělo a následky, odpovídající tomuto zneužití, se k němu vrátily v následující inkarnaci. Trpěl nemocí, která byla částečně psychosomatické povahy: bolesti hlavy, problémy s očima, nevolnosti, problémy se žaludkem.

* Rudolf Steiner: *Ezoterické úvahy o karmických souvislostech*, svazek 1, GA 235, pozn. vyd.